

روابط فرهنگی و دانشگاهی ایران و ترکیه

صمد شفیع زاده

فرهنگ آسیای صغیر رابطه تنگاتنگی با فرهنگ ایران داشت بسیاری از نویسندگان آن سامان تحت تأثیر فرهنگ و ادبیات ایران بوده اند آنان از اشعار سعدی، حافظ و... در آفرینش ادبی شان بهره جستند. بسیاری از مفاهیم شعری و ادبی آنها بازتاب مفاهیم شعر و ادب ایرانی بود.

➤ فرهنگ و ادب ایران در دوره سلاجقه روم

حکومت سلاجقه روم در ۴۶۳ ه.ق در آسیای صغیر پایه گذاری گردید. بنیان این سلسله در ابتدا در دربار غزنویان و سلجوقیان ایران حضور داشتند و در محیطی که شعر و ادب، نقل مجالس و محافل اجتماعی آن بود، نشو و نما یافته بودند و از آنجائی که تابع سلجوقیان ایران بودند به نشر ادبیات ایران در قلمرو خود همت گماردند. اوج حضور و تأثیر ادبیات ایران در دوران سلطنت سلطان علاءالدین کیقباد بود. آثار باقی مانده از تصاویر داستان های شاهنامه بر دیوارهای تالار کاخ او نشانگر نفوذ ادبیات ایران در آن سامان است. کتاب کیمیای سعادت غزالی و سیرالملوک خواجه نظام الملک همدم تنهایی های این سلطان ادیب پرور و فرهنگ دوست بود. در این میان یورش مغول به ایران، سبب مهاجرت بسیاری از شعرا و اندیشمندان به سرزمین های دور گردید. آسیای صغیر نیز نقطه بالنسبه دورافتاده برای مهاجمان بود. شمس تبریزی، مولانا جلالالدین رومی، فخرالدین عراقی از جمله پناهجویان ایرانی در آسیای صغیر بودند. آنان چنان شور و انقلابی در آن سامان به پا کردند که سلاطین و امرای وقت را مجذوب و مفتون خویش ساختند. سلطان عزالدین کیکاووس و رکن الدین قلیچ ارسلان به خدمت مولانا جلالالدین می رسیدند و در مجالس او حضور می یافتند. تشویق سلاطین سلاجقه روم از شعرا و گویندگان سبب گردید که نظامی گنجوی مخزن الاسرار را به نام فخر الدین بهرامشاه کند. حضور وزرای اندیشمند و شاعر پرور و ادیب نواز در دربار سلاطین سلاجقه روم در ترویج و استمرار ادبیات ایران در آن سامان نقش مهمی داشت. کتاب های نفیس، تذکره ها و ترجمه احوال های بسیاری بر اثر تشویق آنان به فارسی نگاشته شد امروزه قریب به یک صد و هشتاد هزار جلد نسخه خطی فارسی در کتابخانه های ترکیه نگهداری می شود.

➤ فرهنگ و ادب ایران در دوره آل عثمان

سلسله عثمانیان به وسیله عثمان فرزند ارطغرل از ترکان خراسان که در قرن هفت هجری به خدمت سلاجقه روم درآمده بود تاسیس گردید. در روزگار حکمرانی عثمانیان جریان گسترش و نفوذ ادبیات ایران در آن دیار ادامه داشت. بسیاری از سلاطین عثمانی به فارسی انشاء نموده مکاتباتی به فارسی انجام می دادند. ایلدیریم بایزید که تا غلبه تیمور در اسلامبول سلطنت می کرد به فارسی شعر می گفت این بیت را تذکره ها به نام او ضبط کرده اند. "هر دود که بالا رود از سینه چاکم / ابری شود و گریه کند بر سر خاکم" سلطان سلیم شاعر دیگر از سلسله سلاطین آل عثمان بود که به فارسی شعر می گفت. دیوان خطی او در کتابخانه ملک تهران نگهداری می شود. این بیت از اوست "بر هر دلی که غیرت عشق سلیم تاخت / پیغام سوی دوست به باد صبا داد" شیخ عبدالله شبستری فرزند شیخ محمود شبستری عارف نامی و صاحب مثنوی گلشن راز از شعرای ایرانی بود که در سال ۹۲۶ ه.ق به خاک عثمانی رفت. سلطان سلیم اکرام و احترام زیادی به وی کرد. در این دوره نخستین تاریخ ادبیات عثمانی که دارای ویژگی های ادبی بود به پارسی و با نام "هشت بهشت" توسط ادریس تبلیسی به نگارش درآمد. یکی دیگر از سلاطین آل عثمان که طبع شعر داشت سلطان سلیم قانونی است. این بیت از اوست: "دیده از

آتش دل غرقه در آب است مرا / کار این چشمه از سر چشمه خراب است مرا" سلطان محمد دوم مشهور به فاتح در سال ۸۵۶ ه.ق با گشودن دروازه قسطنطنیه دوره کشورگشایی امپراطوری عظیم عثمانی را آغاز نمود. گویند سلطان محمد هنگام فتح آن شهر این بیت را خوانده است: "بوم نوبت می زند بر طارم افراسیاب / پرده داری می کند در قصر قیصر عنکبوت" علاقه وافر سلطان محمد به شعرای ایرانی به حدی بود که وقتی شنید عبدالرحمان جامی در سر راه بازگشت از سفر مکه در شام به سر می برد خواجه عبدالله کرمانی را مامور کرد به نزد وی رفته او را به اسلامبول آورد لیکن وقتی خواجه به شام رسید جامی به سمت ایران حرکت کرده بود. جامی برای بار دوم نیز از طرف سلطان محمد به اسلامبول دعوت شد. وی دعوت سلطان را پذیرفت و به اسلامبول حرکت نمود لیکن در شهر قونیه خبر درگذشت سلطان محمد را شنید و راه بازگشت در پیش گرفت. گسترش ادبیات ایران در آن سامان تا اواخر قرن نوزدهم ادامه داشت تهاجم فرهنگی غرب در زمان سلطنت عبدالحمید دوم (۱۸۷۶ - ۱۹۰۹) مسئله تعلیم و تربیت را شدیداً دگرگون ساخت. نسل جدیدی از جوانان به روی کار آمدند که به جای اندیشیدن به راه و روش زندگی شرقی خود به سبک و سیاق و آداب و رسوم اروپایی فکر می کردند. سلطان محمد ششم آخرین نماینده امپراطوری عثمانی در سال ۱۹۲۴ از ترکیه تبعید گردید. امروزه در چندین موسسه علمی ادبیات ایران به صورت آکادمیک تدریس می گردد...

دولتین ایران و ترکیه مطابق با توافقنامه قبلی امضا شده، برنامه های مبادلات فرهنگی برای سال های ۱۳۷۱-۱۳۷۳ و ۱۳۸۲-۱۳۷۹ تهیه و به امضاء مقامات دو کشور رسانده اند. روابط فرهنگ دو کشور طی سال های اخیر بسیار گسترش یافته و با اعتماد سازی حاصل گشته، تبادل هیئت های مختلفی را به دنبال داشته از جمله بسط و گسترش روابط دانشگاهی، آموزشی، ورزشی و هنری و برگزاری همایش های علمی، فرهنگی بین دو کشور بیانگر تعامل فرهنگی دو کشور می باشد.

➤ دانشگاه های ترکیه

ترکیه به لحاظ تعداد دانشگاه ها و کیفیت آنها از موقعیت خوبی در منطقه برخوردار است و بخش قابل توجهی از نیازهای علمی کشور از طریق همان دانشگاه ها برطرف می شود. امر گسترش دانشگاه ها، توسعه رشته ها و سامان دهی امور علمی و مسائل حاکمیتی دانشگاه ها به سازمانی به نام سازمان آموزش عالی (که به اختصار *Yök*) واگذار شده است. اعضای سازمان مذکور و ریاست دانشگاه ها، به موجب اصل ۱۰۴ قانون اساسی آن کشور، توسط رئیس جمهور برگزیده می شوند. در کشور ترکیه مانند ایران ورود به دانشگاه ها مستلزم پذیرفته شدن از کنکور سراسری است؛ که همه ساله در تابستان برگزار می شود و تعداد دانشجویان شرکت کننده در کنکور نیز وضعیت مشابهی با ایران دارد. به طوری که در کنکور سال جاری ترکیه تعداد یک میلیون و ۴۷۳ هزار و ۹۰۶ نفر دانش آموز شرکت کردند که تقریباً ۴۷۰ هزار نفر آنان موفق به ورود به دانشگاه ها شدند. امر برگزاری کنکور دانشگاه ها و گزینش دانشجو توسط مرکزی به نام مرکز گزینش و اسکان دانشجو به اختصار (*Ösym*) انجام می پذیرد. این مرکز زیر نظر سازمان آموزش عالی است و سیاست های گزینش دانشجو را که از طرف *YÖK* تعیین میشود به اجرا در می آورد. کنکور گزینش دانشجو (*ÖSS*) هم زمان در شهرهای مختلف ترکیه برگزار می شود. دانش آموزان سال آخر نیز می توانند در کنکور مذکور شرکت نمایند. گزینش رشته با توجه به امتیاز اخذ شده در کنکور صورت می گیرد، بنابراین افرادی که امتیاز آزمون آنان بالاتر از ۱۰۵ باشد، تنها می توانند رشته های مربوط به آموزش آزاد و کاردانی آموزش مهارت را انتخاب نمایند. داوطلبان خارجی نیز که بالاتر از ۱۱۰ امتیاز کسب کرده باشند، میتوانند دبیری آموزش آزاد انگلیسی را انتخاب نمایند و آنانی که بالاتر از ۱۲۰ امتیاز را کسب کرده باشند، حق انتخاب رشته های لیسانس

را دارند. اما با توجه به فشردگی رقابت، تنها آنهایی موفق به ورود به دوره های کارشناسی می شوند که حداقل ۱۳۵ امتیاز کسب کرده باشند. آنانی که امتیازشان بالاتر از ۱۲۰ باشد، می توانند ۲۴ رشته و آنانی که مجموع امتیازشان بین ۱۲۰-۱۰۵ باشد، تنها ۱۸ رشته و آن هم کاردانی مدارس عالی آموزش شغلی را انتخاب نمایند. چنانچه متقاضیان ورود به دانشگاه، در گروه آزمایشی خود شرکت نمایند، امتیاز کسب شده در کنکور به ۰/۵ که متعلق به امتیاز دوره متوسطه است، ضرب می شود و امتیاز نهایی دانشجو مشخص می گردد و در صورتی که افراد در گروه آزمایشی خود شرکت نمایند، امتیاز مأخذ به ۰/۲ ضرب می شود و امتیاز نهایی آنان معین می شود. بدین ترتیب معلوم می شود که شرکت دانش آموزان در گروه آزمایشی مربوط به رشته تحصیلی خود در دوره دبیرستان، در میزان قبولی آنان مؤثر است. متقاضیان تحصیل در دانشگاه های خارج نیز باید ابتدا در کنکور دانشگاه ها شرکت کرده و حداقل امتیاز ۱۰۵، برای تحصیل در مقطع کاردانی و ۱۲۰ را برای ورود به دوره های کارشناسی دانشگاه های بیگانه کسب نمایند. در غیر این صورت سازمان آموزش عالی آن کشور (YÖK) به این گونه افراد گواهی معادل مدرک تحصیلی می دهد. کنکور اتباع خارجی با کنکور داخلی متفاوت است و معمولاً چند روز بعد از کنکور سراسری آغاز می شود. رقابت اتباع خارجی بین خودشان صورت می پذیرد و در گزینش دانشجویان خارجی، قریب به ۵٪ از کل پذیرش دانشگاه ها، به آنان اختصاص می یابد. هزینه ثبت نام در دانشگاه های دولتی حداکثر معادل ۱۲۰ دلار آمریکا است. اما این مبلغ ویژه دانشجویان ترکیه و اتباع کشورهای ترک زبان است و هزینه ثبت نام دانشجویان غیر ترک زبان به مراتب بیشتر از مبلغ فوق است. هزینه ثبت نام در دانشگاه های خصوصی بسیار بالاست (بین ۴ تا ۸ هزار دلار). دانشگاه های باغچه شهر، آتیلیم، باشکنت، بیکنت، بیلکنت، چاغ، چانکایا، دوغوش، خلیج، اشیک، استانبول بیلگی، استانبول کولتور، قدیر خاص قوچ، مال تپه، یدی تپه، سابانجی و فاتح به صورت خصوصی اداره می شوند. تعداد دانشگاه های ترکیه ۷۲ تاست که از آن ۵۳ دانشگاه دولتی و ۱۹ دانشگاه خصوصی است. وزارت آموزش ملی، دانشگاه ها و سازمان های دیگر به تعدادی از دانشجویان پذیرفته شده از کنکور دانشگاه ها بورس اعطاء می کنند. وزارت آموزش ملی، به دانشجویانی که واجد شرایط ذیل باشند بورس میدهد

- تابعیت ترکیه - حداکثر سن ۲۲ سال - داشتن سلامتی براساس گزارش موسسه بهداشتی - رشته پذیرفته شده حداکثر تا ۵ رشته انتخابی اول باشد - نداشتن سوء پیشینه کیفری محرومیت از انجام خدمت در ادارات دولتی - عدم سابقه اخراج از مدارس میزان بورس تقریباً از ۶۰ دلار تا ۵۰۰ دلار آمریکا است. بورس های کمتر متعلق به دانشگاه های دولتی و بورس ها بیشتر که معمولاً به صورت ارزی است مربوط به دانشگاه های خصوصی است. دانشگاه ها و مراکزی که بورس می دهند عبارتند از؛ دانشگاه های بوغازیچی، چوکورواوا، اژه، حاجت تپه، فنی استانبول، خاورمیانه (ODTÜ)، باغچه شهر، چانکایا و دوغوش و مراکز و بنیادهای خصوصی اعطاء کننده بورس؛ بنیاد آموزش ترک، بنیاد آموزش ملی، بنیاد قوچ، وزارت آموزش ملی، بنیاد آموزش و فرهنگ قرن ۲۱، بنیاد حاجی عمر سابانجی، صندوق تشویق کمک رسانی و همبستگی اجتماعی نخست وزیری، رایزنی انگلیس، انجمن حمایت از حیات معاصر، بنیاد اتاق صنایع استانبول و بنیاد ITO می باشند. اطلاعات و آمار ارائه شده از رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آنکارا اخذ شده اند

مستدعی است؛ نظر، انتقاد و پیشنهاد خود را در رابطه با این مقاله با راقم در میان بگذارید.

info@shafizadeh.net & shafizadeh_f@yahoo.com

➤ عنوان مقاله: روابط فرهنگی و دانشگاهی ترکیه و ایران

➤ نوشته: صمد شفیع زاده